

THE MITZVAH OF DESTROYING AMALEK:
HALAKHAH, HASHKAFAH AND HISTORY

Rabbi Jacob J. Schacter
Yeshiva University

West Hempstead Community

February 21, 2008

Elliott Horowitz, *Reckless Rites: Purim and the Legacy of Jewish Violence* (Princeton and Oxford, 2006).

Eugene Korn, "Moralization in Jewish Law: Genocide, Divine Commands, and Rabbinic Reasoning," *The Edah Journal* 5:2 (Sivan 5766):2-11.

Avi Sagi, "The Punishment of Amalek in Jewish Tradition: Coping with the Moral Problem," *Harvard Theological Review* 87:3 (1994):323-46.

פרשת וישלח

ספר בראשית

וישלח

וַיִּכַּח עַמְלֵק מִלְחָמָה עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־יְהוָה עֲבָדֶיךָ לָנוּ אַנְשִׁים וְצָא הַלְחָם בְּעַמְלֵק מִחֹר
 אַנְכִּי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: נִעַשׂ
 יְהוָה בְּאִשׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהַלְחֵם בְּעַמְלֵק וּמִטָּה
 אָבְרָן וְחֹזֵר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: וְהָיָה בְּאִשׁר יָרִים
 מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרַת יִשְׂרָאֵל וּבְאִשׁר יָעִים יְדוֹ וְגִבְרַת עַמְלֵק:
 וַיִּדֹּי מֹשֶׁה כְּכֹדִים וַיִּקְחוּ־אֹבֶן וַיִּשְׂמוּ תַחְתָּיו וַיִּשָּׁב
 עָלָיו וַאֲהַרֹן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אֶחָד:
 וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד־כָּאֵל הַשָּׁמֶשׁ: תַּחֲלֹשׁ יְהוָה עַם
 אֶת־עַמְלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפָנֵי חָרָב:
 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב וְזָכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים
 בְּאָזְנוֹ יְהוָה עֵינָי וְנִגְדַּח אֶת־זָכְרֵךְ עַמְלֵק
 מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יְהוָה מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְלֵק
 מִדֵּר דֵּר: וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־עַמְלֵק

וַיִּמַח וַאֲסִיף אֶת־עַמּוֹ וְנֶחֱסֵהוּ עִם־יָם וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשׂוֹ
 וַיַּעֲקֹב בְּנָיו:
 לו וַאֲלֹהֵי הַלְלוּת עֵשׂוֹ הוּא אָדוּם: עֵשׂוֹ לָקַח אֶת־נַשְׂיָיו
 מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֵדָה בַת־אִילֹון הַחַפְזִי וְאֶת־אֶהֱלִיבָמָה
 בַת־עֵנָה בַת־צִבְעוֹן הַרְזִי: וְאֶת־בְּשֵׁמֶת בַת־יִשְׁמַעֵאל
 אֶחָת נָבִיזָה: וְתַלְדַּת עֵדָה לַעֲשׂוֹ אֶת־אֵלִיפָז וּבְשֵׁמֶת
 יַלְדָה אֶת־רַעוּאֵל: וְאֶהֱלִיבָמָה יַלְדָה אֶת־יְעִישׁ וְאֶת־
 יַעֲלָב וְאֶת־קֶרֶח אֱלֹהֵי בְנֵי עֵשׂוֹ אֲשֶׁר יַלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן: מִקַּח עֵשׂוֹ אֶת־נַשְׂיָיו וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־
 כָּל־נַפְשֹׁת פִּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ וְאֶת־
 כָּל־כְּנִיזוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי
 יַעֲקֹב אֲהִיו: כִּי־הָיָה רְבוּשָׁם רָב מִשְׁבַּת יַחְדָּו וְלֹא־יָבִילָה
 אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם לְשֵׂאת אִתָּם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם: וַיִּשָּׁב עֵשׂוֹ
 בְּהַר שַׁעִיר עֵשׂוֹ הוּא אָדוּם: וְאֵלֹהֵי הַלְלוּת עֵשׂוֹ אָבִי
 אָדוּם בְּהַר שַׁעִיר: אֵלֹהֵי שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשׂוֹ אֵלִיפָז בֶּן־עֵדָה
 אֵשֶׁת עֵשׂוֹ רַעוּאֵל בֶּן־בְּשֵׁמֶת אֵשֶׁת עֵשׂוֹ: נְהִדְוֹ בְנֵי
 אֵלִיפָז תִּימָן אוֹמֵר צַפּוֹ וְנַעֲתָם וְקִנּוֹ וְתַמְנֵעַ וְהִתָּה
 פִּילְגֹשׁ לֵאלִיפָז בֶּן־עֵשׂוֹ וְתַלְרֵי לֵאלִיפָז אֶת־עַמְלֵק אֱלֹהֵי

וישלח

וַיִּזְכֹּר אֶת־אֲשֶׁר־עָשָׂה לָךְ עַמְלֵק בְּדַרְךְ בְּצֵאתְךָ
 מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדַרְךְ וַיּוֹנֵב בְּךָ כָּל־הַנְּחָשִׁלִים
 אֲחֵרִיק וְאַתָּה עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: וְהָיָה כִּהְיִיתָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָךְ מִכָּל־אִיבֶיךָ מִסְכִּיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְנָחְלָה לְרִשְׁתָּהּ הַרְחֵמֵנוּ אֱלֹהֵינוּ
 עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: כִּי־זָכַרְתָּ עִלְיָי כִּי־

R. Soloveitchik
1913 1918
Fate and Destiny, pp. 65-66

Divine providence is testing us once again via the crisis that has overtaken the land of Israel. Let it be clearly stated: The matter does not just affect the political future of the land of Israel. The designs of the Arabs are directed not just against the political sovereignty of the State of Israel but against the very existence of the Yishuv in the land of Israel. They wish to destroy, heaven forbid, the entire community, "both men and women, infant and suckling, ox and sheep" (1 Samuel 15:3). At a Mizrahi convention I cited the view expressed by my father and master [R. Moses Soloveitchik] of blessed memory, that the proclamation, "The Lord will have war with Amalek from generation to generation" (Exodus 17:16) does not only translate into the communal exercise of waging obligatory war against a specific race but includes as well the obligation to rise up as a community against any people or group that, filled with malicious hatred, directs its enmity against Knesset Israel. When a people emblazons on its banner, "Come, and let us cut them off from being a nation; that the name of Israel may be no more in remembrance" (Psalms 83:5) it becomes, thereby, Amalek. In the 1930s and 1940s the Nazis, with Hitler at their head, filled this role. They were the Amalekites, the standard-bearers of insane hatred and enmity during the era just past. Today their place has been taken over by the mobs of Nasser and the Mufti. If we are silent now as well, I know not the verdict that will be issued against us by the God of justice. Do not rely on the "liberal" world's sense of equity. Those same righteous liberals were around fifteen years ago, and they looked with indifference upon the extermination of millions of people; they did not even lift a finger. If heaven forbid, yet a second spectacle of blood were to take place before their very eyes, it is likely that they would not even lose a night's sleep over it.

Fate and Destiny, pp. 92-95

25 Maimonides, Laws of Kings and Their Wars 5:4, writes the following regarding the seven nations of Canaan: "It is a positive commandment to destroy the seven nations, as it is said: 'But thou shalt utterly destroy them' (Deuteronomy 20:17). If one does not kill any of them that falls into one's power, one transgresses a negative commandment, as it is said: 'Thou shalt save nothing that breatheth' (Deuteronomy 20:16). But their memory has long since perished." The Radbaz, in his commentary ad loc., notes that the source for Maimonides' concluding comment, "But their memory has long since perished," is the statement of Rabbi Joshua in Mishnah Yadayim 4:4: "Sennacherib, king of Assyria, came up and intermingled all the peoples." It is, however, striking and passing strange that Maimonides, in setting forth the commandment to wipe out Amalek, does not add the concluding phrase, "But their memory has long since perished." Thus states Maimonides in Laws of Kings and Their Wars 5:5: "Similarly it is a positive commandment to destroy the remembrance of Amalek, as it is said: 'Thou shalt blot out the remembrance of Amalek' (Deuteronomy 25:19). It is also a positive commandment to remember always his evil deeds and the waylaying [he resorted to], so that we keep afresh the hatred manifested by him, as it is said: 'Remember what Amalek did unto thee' (Deuteronomy 25:17). The traditional interpretation of this injunction is: 'Remember,' by word of mouth; 'Do not forget,' out of mind, that it is forbidden to forget his hatred and enmity." It would appear from Maimonides' statements that Amalek is still in existence, while the seven nations have descended into the abyss of oblivion.

One may query: Why didn't Maimonides apply R. Joshua's principle that "Sennacherib, king of Assyria, came up and intermingled all the peoples" to Amalek as he did to the seven nations? The answer to this question is very simple. Scripture testifies that Amalek is still in existence. Note what the Torah states: "The Lord will have war with Amalek from generation to generation"

(Exodus 17:16). If that is the case, then it is impossible that Amalek be completely destroyed before the coming of the Messiah. As the sages state: "The [divine] throne will not be whole and the [divine] Name will not be whole until the descendants of Amalek are completely blotted out" (Midrash Tanhuma on Ki Teze, end; and Rashi on Exodus 17:16). But—where is he? I once heard the following answer from my father and master [R. Moses Soloveitchik] of blessed memory, namely, that any nation that conspires to destroy Knesset Israel becomes, according to the halakhah, Amalek. My father and master added: We have been charged with two commandments concerning Amalek. The first is the obligation to blot out his memory. This obligation devolves upon every person with reference to an individual Amalekite and is set forth in the verse "Thou shalt blot out the remembrance of Amalek" (Deuteronomy 25:19). The second is the readiness to do battle as a community against the people Amalek. This requirement is set forth in the verse, "The Lord will have war with Amalek from generation to generation" (Exodus 17:16). Thus, if any people seeks to destroy us, we are commanded to do battle against it when it rises up against us, and this battle of ours is an obligatory war (*milhemet mizvah*) on the basis of the verse from Exodus, "The Lord will have war with Amalek from generation to generation." However, the obligation to wipe out individual Amalekites, as set forth in the verse from Deuteronomy, applies only to genealogical descendants of Amalek. Now it is true that Maimonides' ruling also includes the obligation to blot out individuals, an obligation which does not apply to any nation other than Amalek, even if that nation seeks to destroy the Jewish people [and this obligation is no longer in force, since there are no longer any identifiable genealogical descendants of Amalek]. Nevertheless, since the obligation to do battle against Amalek as a people would apply to such a nation, Maimonides did not use the phrase "But its [Amalek's] memory has long since perished." There still exists a category of Amalek [as a people] even now after the peoples have been intermingled [and there are no longer any individual Amalekites].

Perhaps the above is the basis for the ruling of Maimonides in Laws of Kings and Their Wars 5:1 that a defensive war waged by the Jewish people against an aggressor is an obligatory war. Such a war falls under the rubric of "The Lord will have war with Amalek from generation to generation." To be sure, Maimonides in his ruling singles out the war against Amalek for special mention [which would indicate that the war against Amalek and a defensive war against an aggressor are two separate categories]. Nevertheless, one may maintain that a war waged by the Jewish people against an aggressor who seeks to destroy it still belongs to the category of the war against Amalek. Note carefully the sugya in Sotah 44b, s.v. Amar R. Yohanán.

Letters

Character Assassination

Naomi Graetz rightly notes that traditionalists have consistently used (and abused) sacred texts to justify (or even impose) discriminatory social patterns (The People & the Book, June 12). Christians in antebellum Southern society in America used the Bible to justify slavery, and other Christians in South Africa used it to justify apartheid. Some Muslims use Koran texts to keep women cocooned in *burkas*, which didn't exist in Mohammed's time, and to justify "honor killings" or terrorism.

Prof. Graetz with grace and scholarship shows us just how this process works in Jewish tradition, with generations of preachers and teachers using the story of Miriam's criticism of Moses' Nubian companion and her affliction with leprosy to extrapolate a negative image of women as frivolous or malicious gossips. The antidote to textual abuse of this kind is to use midrash on the same texts to project different and more positive images, and to assert that the sacred texts are not the exclusive property of the self-proclaimed "right thinkers." The Torah is the inheritance of the entire Jewish community, including liberals and women and those who think Aaron should have been punished in the same manner as Miriam.

The point of this story is that *lashon hara* (neatly translated by Dr. Graetz as "character assassination") is rightfully to be deplored, whether propagated by women or by men.

Rabbi Gilbert Kollin
Pasadena, California

Who's an Amalekite?

Kalman Neuman's review of my book "Reckless Rites: Purim and the Legacy of Jewish Violence" was sensitive and searching ("To Be Blotto, or To Blot Out?" July 10), but I would like to clarify two points. First, I certainly did not "take exception" to the definition of Amalek presented by Rabbi Joseph Soloveitchik in his 1956 sermon "Kol Dodi Dofek." As a historian, I simply linked Soloveitchik's identification there of Nasser and the mufti of Jerusalem as Amalekites with the 1948 motivational sermon delivered by "the Nazir" David Cohen

to students of Yeshivat Mercaz Harav on their way to fight in Israel's War of Independence. Whatever "the Rav," as Neuman insists on calling him, demanded of the NRP in the wake of Sabra and Shatilla in 1982 is as relevant to the understanding of his 1956 sermon as Ariel Sharon's 2005 position on Gaza is to his strategic views when he was Begin's defense minister.

Secondly, my attempt to situate Baruch Goldstein's 1994 massacre of 29 Palestinians within a Purim tradition of hostility to Amalekites (and not to "gentiles" as Dr. Neuman claims) not only reaches back to Refidim and Shushan and medieval Europe, but also draws on prior events in late 20th-century Hebron itself. Neuman correctly notes that "members of the 'Jewish underground' in the early 1980s did not have to wait until Purim to plant bombs in Arab buses." But he seems to have forgotten my discussion of the 1982 report by the Karp Commission, which dealt with the manner in which exuberant festivity was used by Jews from Kiryat Arba as a means of evicting the Arab upholsterer who occupied the ground floor of Beit Hadassah — until his ceiling happened to collapse under the weight of spirited dancing during Purim of 1981.

Five years later Jewish settlers paraded through Hebron on Purim carrying puppets of various images from the book of Esther, including that of Haman the Agagite (= Amalekite). When they arrived at Beit Romano one of the settlers, as reported by Ori Nir in Ha'aretz, placed a *keffiyeh* on the hanging effigy of Haman. Local Arabs, who by then clearly understood what this meant, took offense, and a representative of the military government demanded that the *keffiyeh* be removed. It is not unlikely that Goldstein, who moved from the United States to Kiryat Arba in 1983, participated in the 1986 Purim parade. It is even more likely that sometime before 1994 Goldstein, who was a graduate of Yeshiva University, read "Kol Dodi Dofek."

Elliott Horowitz
Jerusalem

Send letters by e-mail to jrep@jrepon.co.il; by fax to (972-2) 537-9489; or mail to P.O. Box 1805, Jerusalem 91017, Israel. Please include your full postal address. The editor reserves the right to edit letters as appropriate.

AVI KATZ

AVI KATZ

Mordecai Richler, This Year
in Jerusalem (NY, 1994), 203-04

On the evening of Simchat Torah, the Sefer Torahs are removed from the ark and members of the congregation, children included, take turns parading about the synagogue carrying them, their silver bells jingling, to the accompaniment of a good deal of singing and hand-clapping. It was an evening of terror for me when I was a nine-year-old. The twin scrolls of a Sefer Torah are dauntingly heavy. Dropping one is a sin — in my case, a sin compounded by the fact that the Sefer Torah I was given the honor of carrying had been the work of my grandfather Rabbi Yudel Rosenberg, who was also a scribe, or *sofer*. My grandfather would have written his Sefer Torah with the quill of a turkey feather on parchment manufactured from the hide of a kosher animal, the hair removed after it had been soaked in limewater for nine days. Before beginning, he would have been obliged to test his quill and ink by writing the name "Amalek" and crossing it out, symbolically blotting out Amalek, as it is written (Deuteronomy 25:19): "Therefore it shall be, when the Lord thy God hath given thee rest from all thine enemies round about, in the land which the Lord thy God giveth thee for an inheritance to possess it, thou shalt blot out the remembrance of Amalek from under heaven; thou shalt not forget it."

Amalek was the grandson of Esau and ancestor of the Amalekites, nomads in the land between Egypt and Canaan, many of whose descendants can no doubt now be found organizing for Hamas in the Palestinian camps of Khan Yunis, Rafah, Jabalia, and Gaza Town.

Protect Sharon From the Right

By Jeffrey Goldberg

N OFRA, West Bank or long ago, at a West Bank settlement outpost surrounded by barbed wire and guarded by dyspeptic German shepherds, I attended a joyful event: a brit milah, the circumcision of an eight-day-old boy. This outpost was home to just a handful of families, but more than 100 people came to celebrate with the boy's parents.

Many of the visitors made the rough trek through Arab villages to get to this hill. These young settlers are the avant-garde of radical Jewish nationalism, the flame-wearing, rifle-carrying children of their parents' mainstream settlements, which they denigrate for their bourgeois afflictions — red-tile roof chalets, swimming pools, pizzerias — and their misplaced fealty to the dictates of the government in Jerusalem. These new pioneers set out for the Samarian mountains and the hills of Hebron, where they live in log cabins and broken-down trailers, in settings sufficiently biblical and remote to allow for the cultivation of a new variant of apocalyptic zealotry.

The motel's table stood at the rear of a double-wide trailer that served as the outpost's synagogue. I stood by the door, near the tables holding plates of hummus and bottles of schnapps. I fell into conversation with an acquaintance of mine, a woman named Ayelet, who is in her late teens, pregnant, the daughter of a former assistant professor of history at City College. She is a resident of an outpost in the radical settler heartland near Nablus. We were interrupted by the newborn's father, a goat farmer, as he began giving a Q'var Torah, an interpretation of a Bible passage. He turned, rather quickly, to the threat posed by the Amalekites, the eternal enemy of the Jews, a tribe that, according to the Bible, attacked Moses and the Children of Egypt on the exodus from Egypt.

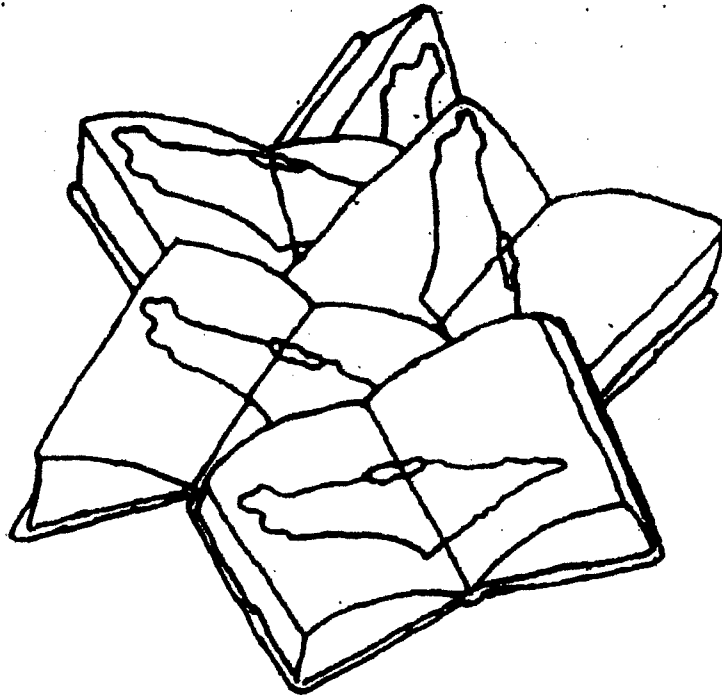
"Amalek," in the language of the settler hardcore today, often stands for the Arabs, the existential enemy of the Jews. "I am looking at our life today, and what Amalek wants to do is swallow up the people of Israel," the father said. "This is the snake. This is the snake."

I turned to Ayelet. She wore a long skirt, her hair was covered, and she carried an M-16. I asked her if she thought Amalek was alive today. "Of course," she said, and pointed out the door, toward an Arab village in the distance. "The Amalekite spirit is everywhere. It's not just the Arabs."

Who else, then? "Sharon isn't Amalek," she said, "but he works for Amalek."

I had not seen Ayelet before with a rifle. She told me it belonged to her husband, Ahiva, who couldn't be here, because he was in court in Jerusalem. He was, she said vaguely, answering charges related to his

Jeffrey Goldberg is a staff writer for The New Yorker.

Mark Pedwell

work for Kach, the racist movement founded by the late Meir Kahane.

I asked her if she would use the M-16 only against Arabs, or against Jews who came to tear down her outpost. "God forbid," she said. "We wouldn't want to hurt a Jewish soldier."

What about a Jewish prime minister?

"Sharon is forfeiting his right to live," she said.

I asked her if she would like to kill him.

"It's not for me to do. If the rabbis say it, then someone will do it. He is working against God."

Over the past year, I've heard at least 14 young Orthodox settlers — in outposts, and in yeshivas in the West Bank and Jerusalem — express with vehemence a desire to murder Prime Minister Ariel Sharon and his men, in particular the deputy prime minister, Ehud Olmert, and the defense minister, Shaul Mofaz. I've met several more who actively pray — and, I suspect, work — for the destruction of the Dome of the Rock, the Muslim shrine on Jerusalem's Temple Mount. And I have met dozens more who would not sit shiva, certainly not for the Dome, but not for their prime minister, either.

The threat of the radical right has become a matter of terrible urgency in the Israeli government. Avi Dichter, the chief of the Israeli internal security service, has been for months running around — to borrow a phrase from George Tenet — with his hair on fire over the threat. He has warned of the potential for attacks against the Dome of the Rock and the Al Aqsa Mosque, on the Temple Mount; such a strike, he said, would set off global war between Muslim and Jew — a goal the radical yeshivas of the West Bank share with Al Qaeda.

Mr. Dichter told a Knesset committee last month that his agents believe there are 150 to 200 settlers hoping to kill Mr. Sharon. A member of the committee asked, "If we were talking about Palestinians and not Jews, would you place these people in administrative detention?" Mr. Dichter answered, "Absolutely." Now, there is surely something

strange about an Israel in which Ariel Sharon, the invader of Lebanon and the father of settlements, is in mortal danger from the right. And it should be noted that Mr. Sharon's withdrawal plan has flaws and limitations. Yet what is most interesting here is that the settlers grasp something about the plan that Mr.

bin was more or less alone. The man who led the Israeli Army to victory in the Six-Day War — making possible the settlement movement in the first place — was called a Nazi at public rallies; radical Orthodox rabbis cursed him; and much of world Jewry was silent. Today, once again, the atmosphere is one of tolerance for murder. "God's name is being invoked against Sharon, but where are the rabbis?" asked Abraham Foxman, national director of the Anti-Defamation League and one of the few American Jewish leaders to take heed of Mr. Dichter's warning.

The extremist yeshivas that give rise to fundamentalist tchuggery are financed in part by Orthodox Jews in America. Several Orthodox rabbis in America took the lead in demonizing Mr. Rabin. And Meir Kahane, the inspiration for so much fanaticism, was an Orthodox rabbi from Brooklyn.

The mainstream Orthodox rabbinate — in America and in Israel — failed nine years ago to defend Yitzhak Rabin against extremism. It could be doing a great deal more today to prevent the murder of Ariel Sharon.

Israel's greatest threat may come from within.

Sharon's critics on the left do not, which is that Mr. Sharon poses a greater threat to theologically motivated settlers than even Yitzhak Rabin.

The difference between Mr. Rabin — who was murdered on the altar of settlement nine years ago — and Mr. Sharon is the difference between bilateralism and unilateralism. Mr. Rabin's plan depended on Yasir Arafat, and he undoubtedly would have come to see Mr. Arafat as no partner for peace. But there is only one indispensable man in Mr. Sharon's plan, and that is Mr. Sharon himself. If Mr. Sharon evacuates a settlement — and if the sky does not respond by falling — the logic of dismantlement may take hold; a majority of Israelis already support the unilateral shutting of many settlements.

Which is why the Orthodox right is in panic. The rabbi of the Old City of Jerusalem, Avigdor Nevenzhal, announced in June that anyone who gives up a part of the land of Israel — even a single settlement — to a non-Jew could be the target of a religiously sanctioned murder. The official spokesman of the Jewish community in Hebron, David Wilder, wrote in June: "Nobody wants violence. Especially against our own brethren. But it's time to wake up. The reality is, if Sharon insists on trying to implement his 'Jewish transfer' from our homes and land, it's going to happen." In the summer of 1995, Yitzhak Ra-

Criti

Wole Soyinka forgiven for de mark his 70th b Mr. Soyinka — i erature as well of prodigious on reputation as t parts, and in a n age life span achievement is though, it's not:

When he was without trial fo peace with Biafr spent 34 month ment in a 4-by- memorably des ten on toilet pe ink and struggl has been arrest since then, moni rally demandin Nigeria's pres sanjo, whose re- lieved to have in

Mr. Soyinka h times (I studie bridge during a and, he recalls, I his head at leas toriously in 1997 absentia for trea death by the bra Gen. Sani Abaci

African democri face, they belieg In the mid-70 civil rights lead Roy Inoh, ruft Amin's murde Uganda out of sense of racial m relentlessly ca Amin's overthro castigated him Mr. Soyinka re like charity, star

It also starts Near the end of I 1950 play, "A R young woman cl boyfriend's fond tion: "You think world. Cure the nialism with th pondance." But "What about I thieves and just come to power the same as befo be black and do new independen

E-mail: hlgates

Maureen Dowd Thomas L. Friedman October, writs

Billian dental plat

In the nineteenth century, the Hyatt brothers wanted to make billiard balls but needed a substance less expensive and more readily available than ivory. Their experiments gave the world celluloid — the grandfather of plastic — in 1870.

But there was more in store than a cheaper game of pool. Commercial success for plastics expanded with the first

מלחמה¹⁰, הוא עיקר דגוע ככתוב במשנה תורה¹¹, על כן פחד מהם והוצרך לכל התפלה
ההתנה הזאת. ויתכן שפחד משה סן יתגבר בהרבו מפני היותו עם נחל החרב מברכת
הזקן שאמר לו ועל חרבך תחיה¹². כי המלחמה מן המשפחה הזאת היא הראשונה האחרונה
לישראל, כי עמלק מורע עשו¹³, וממנו באה אלינו המלחמה בראשית הגוים¹⁴, ומורעו
של עשו היה לנו הגלות והחרבן האחרון. כאשר יאמר רבותינו * שאנחנו היום בגלות
אדום, וכאשר ינוצח הוא ויחלש הוא ועמם רבים אשר אתו ממנה נושע¹⁵ לעולם.
כאשר אמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה¹⁶, והנה כל
אשר עשו משה ויהושע עמהם בראשונה יעשו אליהו ומשיח בן יוסף¹⁷ עם זרעם על כן
התאמץ משה ברבר:

שנת וזר

יד וזר בראשך [על על ראשך], (שם שם מ"ו), וזר כתיב, וזרחה רחם
שנת טוב עין וזרחה.
(קט) מדור דור, (שמות י"ז מ"ו) (קט) אמר הקב"ה מדור דור ואנא כתיבתי
לדודי דודי, (קט) ר' אליעזר אמר, מדורו של משה ועד דודו של
שמואל, (קט) ה' יהודה אמר, מדורו של שמואל עד דודו של משה, (קט) וזרחה
(קט) ור' יוסי תלמי אמר, מדורו של משה עד דודו של משה, (קט) וזרחה
נ' דודו, (קט) וסני לדודו של משה עד דודו של משה, (קט) וזרחה
ולסני יחד דודו דודים, (תולדות ע"ב ה') דוד דוד, דודים צנים, ואם תלחא, (קט) ר'
ברכיה בשם ר' אבא בר ברזא אמר, כל מן שורש של עמלק קיים בשולם, כביכול
כאלו כנגד סכסכה את הפנים, אבד דוד של עמלק מן השולם, נישלה הכנה, ש'
ולא יכנה עוד מורדך והיו עיניך רואות את מורדך וגו' (ישעיה ל' ג'), (קט) ר'
לוי בשם ר' חייא בר תינא אמר, כל זמן שורש של עמלק בשולם, אין השם
מלא, ולא תבטא שלם, (קט) שגא' האיב רבו ודבות לנצח תשים נחשת אבד

למ"ס
277 כ"ה

From generation to generation (Exod. 17:14). The Holy One said: I keep tracking¹⁰ Amalek from generation to generation. R. Eliezer, R. Joshua, and R. Jose differ concerning the length of the period during which God would be tracking Amalek. R. Eliezer said that the period was to be from the generation of Moses to the generation of Samuel. R. Joshua said it was to be from the generation of Samuel to the generation of Mordecai and Esther.¹¹ And R. Jose said it was to be from the generation of Mordecai and Esther through the generation of the king Messiah which is to endure as long as three ordinary generations, as is said They will fear Thee while [the Messiah's] sun endures, so long, that is, as [the reign of a scion of David symbolized by] the moon, continues, a generation and generations¹² (Ps.

כ"ג שנת וזר

היה מזהירם¹¹ למחות אותו אבל נשאר הארץ לרשתה בימיו הרבה מאד. ולא תגיע זמנה
עד מלך שאול:
(סז) כי יד על כס ית. ידו של הקב"ה הורמה לישבע בכסאו לתחת לו מלחמה ואיבה בעמלק
עולמיה ומהו כס ולא נאמר כסא. ואף השם נתלקו לחציו. נשבע הקב"ה שאין¹ הכסא שלם
אין השם מלא עד שימח² שמו של עמלק בן עשו³ ומשנמחה שמו יהי שם ה' מלא⁴
והכסא שלם, שנאמר האויב תמו חרבות לנצח⁵. זהו עשו⁶. שנאמר רעברתו שמרה נצח⁷,
אבד זכרם המה⁸, מה כתיב אחריו ה' לעולם ישב⁹. הרי השם מלא. כגון למשפט כסאו¹⁰,
הרי כסא שלם. לשון רש"י. ומדרש חכמים¹¹ הוא. ויש מפרשים¹² כי כאשר תהיה יד על
כסא ה' תהיה מלחמה לה' בעמלק וכן¹³ תהיה מדור לדוד. והענין כי כאשר יהיה בלך
בישראל יושב על כסא ה' ילחם בעמלק¹⁴. והוא דמו לשאיל המלך הראשון וכן מדר
ר"י. לאמר כי כל מלך בישראל חייב להלחם בהם¹⁵. עד שימחו¹⁶ וגם זה מדרש
הגמרא¹⁷ שאמדו כשהוא אומר כי יד על כס ית מלחמה לה' בעמלק מדר דר. הרי להעמיד
עליהם מלך תחלה. ואין כס ית אלא מלך שנאמר וישב שלמה¹⁸. כדאיתא בפרק כתר גדול¹⁹.
ועל דרך הפשט נכון הוא. וע"ד האמת כי היר * אשר על כסא ית והיא מלחמה לה' הויה²⁰
בעמלק מדר דר. כי מדת הדין של מעלה תהיה בו למחותו לעולם מדור דר. ומדרש
חכמים בשם המלא ובכסא השלם ידמו לזה. וטעם העונש שנענש עמלק יותר מכל העמים
בעבור כי כל העמים שמעו²¹ וידגונו ופלטו אדום ומאב יושבי כעין נמוגו²² כפני פחד
ה' ומתדר גאתו²³. ועמלק בא ממרחק פתגבר על השם. ולכן אמר בו²⁴ ולא ירא
אלהים²⁵. ועוד כי הוא נץ עשו וקרוב לנו עובר מתעבר על דיב לא לו²⁶:

עבר משהו (ה'ת"ק) (ס'ת"ק)

בג, רמב"ם הלכות הלכות מא ע"ב: אין ביה דמי

שלא לשובה מעשה עסקי, רמב"ם (ה'ת"ק) לא השבת פי' שהקפדה
העולה מיה ובענין זה ראה יראתי על ענין לבלתי נשאר ומה יקן לט' בה להקדם
ממנו א"א"ב

קמ"ו רמב"ם הלכות הלכות מא ע"ב: אין ביה דמי

לזכור מעשה עסקי רמב"ם (ה'ת"ק) לא השבת פי' שהקפדה
אשר עשה קך עסקי זהו בשבת שלפני פורים שמוכרין פירות זכור:

ס"ב ג' פ"ד (ד' א' ש"ב)

הוא פירוש קדוש. יתגדל ויתקדש על שם המסוק קמו והתגדלותו
והתקדשותו והואך יכול [אדם] להתגדל שמו של הקדוש [ב'ה'ק] ה[וא]
שמו הם ושלום כביכול חסר הוא. [אין ודאי חסר הוא] ב'ה'ת"ק [הוא] כי
יד על כס יד. [שבע הקדוש] [ב'ה'ק] ה[וא] שלא היה הכסא שלם עד
שימחה זבד עסקי, וכן מציעו שמו ה'י' [הוא] וכשהוא אמר כס יד אינו
אלא הצי שם באותיות וכו' כי קודם לכסא כס ה'י' עדין הוסיף אותיות.
לכך אנו מתפללים יתגדל ויתקדש בלומד יהו יצאן שלפני פי שאמר והיה
העולם שגאליטו סבן האומות וימחה את זכר עסקי ויתקדש שמו להיות
שלם. שמה רבא, כמו שמה רבא כדא [אין] ה[וא] אמר יתגדל
ויתקדש שמה רבא [ב'שם] שבא הקדוש [ב'ה'ק] ה[וא] את עליו
וזהו בעלמא רבא ברעיותיה כרצונו ושלך שלכותיה וואו הסלכות: דהמשלח
קיסתא קי' וימלוכו ישראל, ולא יהיה זה כהוהב: עובד לאל קבא) נבד

ג' כ"ו

הוא פירוש קדוש. יתגדל ויתקדש על שם המסוק קמו והתגדלותו
והתקדשותו והואך יכול [אדם] להתגדל שמו של הקדוש [ב'ה'ק] ה[וא]
שמו הם ושלום כביכול חסר הוא. [אין ודאי חסר הוא] ב'ה'ת"ק [הוא] כי
יד על כס יד. [שבע הקדוש] [ב'ה'ק] ה[וא] שלא היה הכסא שלם עד
שימחה זבד עסקי, וכן מציעו שמו ה'י' [הוא] וכשהוא אמר כס יד אינו
אלא הצי שם באותיות וכו' כי קודם לכסא כס ה'י' עדין הוסיף אותיות.
לכך אנו מתפללים יתגדל ויתקדש בלומד יהו יצאן שלפני פי שאמר והיה
העולם שגאליטו סבן האומות וימחה את זכר עסקי ויתקדש שמו להיות
שלם. שמה רבא, כמו שמה רבא כדא [אין] ה[וא] אמר יתגדל
ויתקדש שמה רבא [ב'שם] שבא הקדוש [ב'ה'ק] ה[וא] את עליו
וזהו בעלמא רבא ברעיותיה כרצונו ושלך שלכותיה וואו הסלכות: דהמשלח
קיסתא קי' וימלוכו ישראל, ולא יהיה זה כהוהב: עובד לאל קבא) נבד

מפלה קלמה דהלא ליל הכנינו
ועונין יא שביה תדיל גמרה
מכאן יא למתני מה שפי
נמאד ישרי יא שמי דלא שו
תפלה שלמי תפלתן שיהא שמי
דכחתי (ש"ס) כי יד על כס יד
אלא יא שמי שלם וקפא שלם עד
שימחה זבד עסקי של עמלק ופירושו קי
יא שמי שמי שם יד רבא בלומד שלמי
תפלתן שיהא שמי גדול ושלם ומתקד
לעולם יא תפלה אחרת עלמי ומתקד
לעולם הכל. חס לא רבא דתקלמ
דתפלה אחרת יא יא שמי גדול ומתק
שיהא שמי גדול ושלם אלא יא שמי
הגדול מתוק ונש מה שמי שמי השלם
לך אמרתי קדש גלשו ארמית לפי
שחפלה יא שמי גדול הוא על ק
נתקן גלשו חניני " שלם יעו
המלאכים יהיו מתקלן נט חס
אזו נראה שמי כמה תפלות ישו
שהם גלשו כפי אל נראה מלמתי
בסוף טוטה (ק' ע"ב) אין העולם
מתקיים אלא אחרת דקדושה ויהא
שמה רבא דנתי אגדשה שמי רעילן
שמי רבא חניני שמי הכל חניני שמי היה לנשמי:

לכנים שבנונותיהם החרבותי את ביתי ושרפתי
את היכלי והגליתיים לבן אושר העולם: תגיא
אזי יוסי פעם אחת היותי מולך בדרך ונכנסתי
לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא
אלהו זכור לזכור ושמר לי על הפתח" (המחין
לו) עד ששיימתי הפלתי לאחר ששיימתי
תפלתו אמר לי שלום עליך רבי ואכרתו לו
שלום עליך רבי ומור ואמר לי בני מפני מה
נכנסת לחורבה זו אמרתו לו להתפלל ואמר
לי היה לך להתפלל בדרך ואכרתו לו מהירא
קצרה
היותי שמה יפסיקו כי " עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה
באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי
שמתפלל בדרך ולמדתי שמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני
מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת " קול שמשמעת כיונה
ואומרת אוי לכנים שבנונותיהם החרבותי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתיים
לבן האומות ואמר לי חידך וחי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת קך אלא בכל
זמן ויום שלש פעמים אומרת קך ולא זו בלבד אלא במשעה שישאל נכנסין לבתי
במניות ולבתי מדרשות: וענין דא " שמה רבא " שמעתי את בני האי להם
ואמר אשר המלך שנקלסן אותו בביתו קך מה לו לאב שדגלה את בני האי להם
לכנים שגלו מעל שולחן אבידם: ת"ד " מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה
- מפני חשד מפני המפלות ומפני רמיוקין. מפני חשד ותיפוק ליה מנשות מפלות
בחדתי

הסמך (ק' ע"ב): אשר המלך שנקלסן
אזו ביתו קך. אשר כל זמן שהיה
קלס זה מתק נהמ"ק: מפני חשד.
אלא למדתי זונה מוכנת לי סס: ומפני
המפלות. שומע המלכה רעושה
תפוק הוא קן מפול המומה עליו:
ומפני חשד. לומר למה לנו ג'
תפוק קצרה " סר די נאחמ מתן
אל לא נא ללמך שיש שעות שלן
העולם היה ותיקן לנתי כשכל ז'
נמלתי

מפלה קלמה דהלא ליל הכנינו
ועונין יא שביה תדיל גמרה
מכאן יא למתני מה שפי
נמאד ישרי יא שמי דלא שו
תפלה שלמי תפלתן שיהא שמי
דכחתי (ש"ס) כי יד על כס יד
אלא יא שמי שלם וקפא שלם עד
שימחה זבד עסקי של עמלק ופירושו קי
יא שמי שמי שם יד רבא בלומד שלמי
תפלתן שיהא שמי גדול ושלם ומתק
לעולם יא תפלה אחרת עלמי ומתק
לעולם הכל. חס לא רבא דתקלמ
דתפלה אחרת יא יא שמי גדול ומתק
שיהא שמי גדול ושלם אלא יא שמי
הגדול מתוק ונש מה שמי שמי השלם
לך אמרתי קדש גלשו ארמית לפי
שחפלה יא שמי גדול הוא על ק
נתקן גלשו חניני " שלם יעו
המלאכים יהיו מתקלן נט חס
אזו נראה שמי כמה תפלות ישו
שהם גלשו כפי אל נראה מלמתי
בסוף טוטה (ק' ע"ב) אין העולם
מתקיים אלא אחרת דקדושה ויהא
שמה רבא דנתי אגדשה שמי רעילן
שמי רבא חניני שמי הכל חניני שמי היה לנשמי:

מפלה קלמה דהלא ליל הכנינו
ועונין יא שביה תדיל גמרה
מכאן יא למתני מה שפי
נמאד ישרי יא שמי דלא שו
תפלה שלמי תפלתן שיהא שמי
דכחתי (ש"ס) כי יד על כס יד
אלא יא שמי שלם וקפא שלם עד
שימחה זבד עסקי של עמלק ופירושו קי
יא שמי שמי שם יד רבא בלומד שלמי
תפלתן שיהא שמי גדול ושלם ומתק
לעולם יא תפלה אחרת עלמי ומתק
לעולם הכל. חס לא רבא דתקלמ
דתפלה אחרת יא יא שמי גדול ומתק
שיהא שמי גדול ושלם אלא יא שמי
הגדול מתוק ונש מה שמי שמי השלם
לך אמרתי קדש גלשו ארמית לפי
שחפלה יא שמי גדול הוא על ק
נתקן גלשו חניני " שלם יעו
המלאכים יהיו מתקלן נט חס
אזו נראה שמי כמה תפלות ישו
שהם גלשו כפי אל נראה מלמתי
בסוף טוטה (ק' ע"ב) אין העולם
מתקיים אלא אחרת דקדושה ויהא
שמה רבא דנתי אגדשה שמי רעילן
שמי רבא חניני שמי הכל חניני שמי היה לנשמי:

מצוה קפ"ח היא שגזו להכניס זרע עמלק בלבד זכרים ונקבות קטנים וגדולים והוא אמרו יתעלה מחנה אה זכר עמלק וכבר קדם לו ג' מלטים לטעו בני ישראל בכניסתן לארץ למנוח להם מלך ולכשת ביה הבחירה ולמנוח זרע עמלק ומלחמה זו היא מלחמה מלטה וכבר התאחדו משפטי מלטה זו בפ"א מסוטה: (כי חלל למלחמה)

מצוה קפ"ט היא שטעו לזכור מה שפעם לו עמלק בהקדמו להרע לו ולשנוא אותו בכל עת ועת ונעזר בהפסות במלחמים להלחם בו ומדו העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המלטה ולא תחלם שגאחו וחמסר לך עמלק עם לורך האמן והוא אמרו ית' זכר אה אשר עשה סלכ לאמר הא מה אני מקיים זכר שחכא שגאחו בפיך הלא תרחס שמואל בהחמיל לעשות המלטה הזאת איך עשה שהוא זכר מלטה משפחו סרע וזאת כך ע"פ להרעו. והוא אמרו ית' שקדתי אה אשר עשה עמלק לישראל: (כי חלל)

כבא הכבוד שלו שאם יבא אחר מכל אומות העולם להגנייר שיקבלוהו ולעמלק ולביתו לא יקבלוהו שני ויאמר דוד אל הגער המציד לו אי מזה אתה ויאמר בן איש גר המלקן אבני (ש"ב א יג) נוכר דוד כאותה שעה מה שנאמר למטה רביע אם יבא אחר מכל האצות שבכולם להגנייר שיקבלוהו ובביתו של עמלק שלא יקבלוהו מדו ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה כך לכך נאמר מדור דור. ד"א מדור דור ר"י יהיה אימר מדור אלו היי העולם הזה דור אלו היי העולם הבא ר' אלעזר המדעי אמר מדורו של משה ומדורו של שמואל ר' אליעזר אמר מדורו של משה סהם ג' דורות ובין לדורו של משה שהן ג' דורות שני ייראך עם סהם ולפני ירה דור דורים (ההלים עב ה).

מלכות ד' י"ג

וְגַם כָּל-הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: נִסְפְּדוּ וַיָּבֹכוּ וַיִּצְמְנוּ עַד-הָעָרֶב עַל-שְׂאוֹל וְעַל-יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל-עַם יְהוּדָה וְעַל-בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נִפְּלוּ וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-הַנָּעַר הַמַּצִּיד לוֹ אֵי מָנָה בְּתַרְבֵּי: אֲתָה יֵאמֶר בֶּן-אִישׁ גֵּר עַמְלֵקִי אָנֹכִי: וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד אֵיךְ לָא יָרָאתָ לְשַׁלֵּחַ יָדְךָ לְשַׁחַת אֶת-מִשְׁחַת יְהוָה: וַיִּקְרָא דָּוִד לְאַחַד מִהַנָּעָרִים וַיֹּאמֶר גֵּשׁ פְּנֵעֶיךָ וַיַּבְהוּ וַיִּקְמָתוּ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד דַּמְיִן לְדַמְיִן [עַל-רֵאשֶׁתְּךָ כִּי פִיךָ עָנָה בְּךָ לְאָמַר אָנֹכִי מִתְּתִי אֶת-וַיִּקְנֶן דָּוִד אֶת-הַקִּינָה הַזֹּאת עַל-מִשְׁחַת יְהוָה:

מלכות ד' י"ג

בסוף ולבסוף תיבין ופקדים בגללים ודילמא מדידו א"כ מאי הויתא תמילתא וירוב בגלל אמר ר' מנע על עסקי גל בשעה שאמר לו וקב"ה לשאול לך והבית את עמלק אמר ומה נפש איתא אמרה תורה רבא עגלה ערופה כל העפשות הדלו על ארצה כמה ובההיא האם ארס תמא כדכח מה תמאה האם גדולים זמאי קטנים מה תמאו ימאה מה קול ואמרה לו אל תרע צדיק הדינה ובשעה שאמר לו שאול לזואב סוב אתה ופנע כדכתיב ימאה בת קול ואמרה לו אל תרשע הדינה אמר רב הווא כבה לא דלי ולא עתוש נבוא וסדיה סיעיה שאול באחת ועלתה לו דוד בשמים ולא עלתה לו שאול באחת מאי היא

ויהי כך הדינה (כס) וזכור את אשר עשה לך. אם שקרת במדות ובמשקלות או דולג מנהו הא"י, שגלמח מהו מרמס תופעת ה' וכתיב בתלים בא דוק ויבא קלון ומשלי ילחדיך: חנחומא מה: (יח) אשר קרן בדרך. לשון מקרה (ספרי רלו) דבר אחר, לשון קרי וסומחה סביב המלח: במכנס זכור. דבר אהב, לשון קרי וחוס, נשק והפשיך מרתימתך, סכוי האומות יחיה להלחם כסם וכל זה והתחיל והלחם מקום לתחרים. משל לאמנטי ריחמח שהן כל כריה יעולה לירד בחיבה, כל כן בליטל אחד קפן וירד לחוכה, אפי"פ מנינו

RASHI ELUCIDATED

did so. - you shall have much. - יתה לך הרבה' - REMEMBER WHAT (AMALEK) DID TO YOU. - If you were untruthful about measures and about weights, be worried about provocation by the enemy, as it says, "Dishonest scales are an abomination to Hashem," and afterwards it is written, "Iniquity comes, and humiliation comes." - The word קרן expresses that he happened upon you on the way. - Alternatively, it is related to the impurity of seminal emission, and pollution. For [Amalek] would pollute [Israel] through homosexual relations. Alternatively, the word קרן expresses that Amalek chilled you, and cooled you off from your boiling heat. For the nations were afraid to do battle with you, and this one, Amalek, came and began to do battle, and showed a place, i.e., opened up the possibility, for others. This can be compared to a boiling hot bath into which no person could descend. One scoundrel came. He jumped, and went down into it.

הקרה אומה בפני אחרים (מחומל) מ: ויוזב בך. מכה זכר, חופך מילוט וזורק כלפי מעלה (כס יז) כל הנחשלים אחריו. ספרי כח מחמם העולם סביב העין פולטן (כס) ואתה עיף ויגע. סוף בגמא וכתיב יימלא

RASHI ELUCIDATED

Although he was scalded, he cooled it off for others. - AND HE KILLED AMONG YOU, that is, he struck you a blow to the tail: - and fling them upward, as a gesture of defiance toward God.

R. Samson Raphael Hirsch,
Comm on Ex 17:14

Amalek (עמלק)

It is not Amalek who is so pernicious for the moral future of mankind but the glorifying of the memory of Amalek which is the danger. So long as the annals of humanity cover the memory of the heroes of the sword with glory, so long as those that throttle and murder the happiness of mankind are not buried in oblivion, so long will each successive generation look up in worship to these "great ones" of violence and force, and their memory will awaken the desire to emulate these heroes, and acquire equal glory by equal violence and force. Only when the divine laws of morals have become the sole criterion as to the worth of the greatest and smallest of men, and no longer in inverse proportion but in direct proportion to greatness and power do the demands of morality grow, and the greater and more powerful a man is, the less any lapse in the laws of morality is excused, then and then only will the reign of Amalek cease for ever in the world. That this is the final goal of God's management and direction of the history of the world is expressed here after the first weakening of Amalek, "I will utterly obliterate the keeping up the remembrance of Amalek from as far as the heavens reach." So also in Ps. IX, 7, the thought is poignantly expressed, that only with the doing away with the remembrance of devastation and conquests will the perpetrators of these deeds disappear.

אז כוננו זה הספק והשפדל נקמתה וזהו רשע
במה שעשה עמלק ארבעה דברים תגוים :
הא' כולקט פתחם כבלי שבהי כי הזה הלוהמני
מהם שיבשו נולחמהיהם כנגד באויבים
הבאים עניהם נקסח הם ארנס ולכנס ילחמו
להגלל מהם ומהם שיבשו לכבוש ארצות גוים אשר
לא להם ועל זה יתחמו : אבל עמלק לא היה לו
שבה הזה במלחמה : כי הזה ישראל לה היו
עוברים בארצו ונאדם לכבשם בו לטיל להגסם גם
וגם לא היה להם ארצות שילך עמלק לכבשם
ונמדתמו אוהם יחס גם : אבל היחה כנגד פלסמהו
בדרך נלחמם עמלרים : ריל שהו יחם : לטון
כחם בדרך : עונר ומהענר על ריב לא לו :
והב' שפס היות תמנהג המלכים כפי המעלה
שקודם בוחם להגסם נעם אשר יודיעו
לאויביהם ביחם ויאהרו נעם היות כלי בלמחמם
כי הנני בל נהגסם החכם וכמו שהמור (רמ"י מיו)
בפרעה החייב והכן לך והיה זה כדו שנת יבחו
כגנבים שודדי לילה : הגה עמלק לא נעם בן אכל
בל וילסם נחמם פחלום : והיו אשר קרן בדרך
דולס סמר נמקדם פתלום ננהי סייעין בך דבר :
והג' שהיה פפחיות עמלק ושחרו סלל יעור
כס להגסם ב פרח פיוס נפריס : חנך נחם
עם כפססם שסם הבאים כחסרית המסנה ויירח
מנעם חל סכס מפכרו וזו פס היות ישראל סיק
ויגע : והו יונג בן כל ההפסיוס ספריך כי
נחלום כול כמו נפססם ככס ככס : וכר עור
מפסיומו כספרו ולחם סיק ויגע : וכר הו

אשר אמר עמלק

דרשות יד. הסוף והספר אל-עמי

וכר עמלק מתחת השמים

כי נרם חכר שיחמו חסאים מן הארץ כתיב ולא יתמו חוסאים וגם
על המסוק והשבתי היה רעה מן הארץ אמרים חרל שיחמו ולא ידקרו וגם
בעמלק מדגשה תהורה בעיקר את הזכר עמלק מה שנעשה העמלקות לזכר,
דקולטורא, לאידיאל נאצל, לרעיון נשגב, לחכמה עילאה, ואה זכר עמלק זה מצוה
עלינו לפחות.

Because... it is written "let sins be consumed out of the earth" and not "let the sinners."... And as for Amalek too, the Torah stresses mainly the "remembrance of Amalek," when Amalek turns into a memory, a culture, a lofty ideal. It is this remembrance of Amalek that we are commanded to blot.

סוף דין 18

לך ואקטלנה לטלח סד נח הודו תשובה ברעודה אמר מה הם שלא איכח אלא נפש אדה כך
הדוא נברא מה הודו עליה שיק שוד פרסיהם לכיחה אחגיר חנו רבנן יענמן נר תשוב היה נבחר און
נר צדק היה סבני בניו של סיסרא לשדו הודו ביהודים סבני בניו של סטודים לשדו הודו ברכיפסאן
נתנו שמעיה ואבשלון סבני בניו של דמן לשדו הודו סבני בניו של און סבני בניו של אודו רשע ביקט
הקבדה לרבוים חרם סבני השביעה אמרו סלאבי השחח לפני הקבדה רכבו של עולם מו שדדיכ אח
ביתך רשק את הבלך רבוים חרם סבני השביעה חייט רכוב ירפיני את כבל לא נרפדה שלא אמר ה
נכובר נעו רכי ששאל בר רכמי אמר אל נודה כבל והרנמה רעניתא ("עידותא) רבבלא אמר עולא
יעמן וסאב שיכמ ביש דחושלם דו כון רשעיהו לנביא דקא סרנבא לרובנא דחושלם שלח
למסר נעו סק ותא אמר סחפניא ולא לעבדו לי ברעבה בקסא שלח ליה כי אן האיש בבית
ואהלך בדרך סודק יאין איש אלא הקדש ברוך הוא שנאמר ה' איש מלחמה שלח לדי כקייבא

שם חכמי בניו של כמן למח סורט כו' ר"נ גם' פסלרם שלמס
לכרז סגדק ר' שלמס מרלרלחמס זל סקס דכא סבולר
כפסיקסא פיסקא דחכר פס אשר טעס לך סמלק דאין סקבלן
נריס מרס סמלק וואיכ אך סכני בניו של כמן כו' ס"ס
[וכפסיקסא כ"ל סול נ"ג כפילסח סוף פ' כשלה וכפ"ל ס"ט]
ולק"ס רמסכחם כלשח מרס סמלק שיסלח לפכ"ס שח"ט
מרס סמלק וילדה לו בן דכס כסול אינו מפייהם מרס סמלק
דכעכו"ס סלך אשר סוכר ככבולר ככסום פ"ח ב' ח"כ כסן
כסול וכל חלל חלליו ספר סקבלן אומן וכל סוכ ככוכס כלן
ואה דאמר סכני בניו לש חוקא רק ככוכס יולא חלליו פ' רש"י
פסס"ס נ"ר ב' ד"ס בן כס וסמ"ס פל סולקן לפיל ר"י ב'

ה' יוסף זנגלי
ה' יוסף זנגלי

אלא שלמאורא יש לעיין בהלכות מלכים ה' ד-ה: "מצות עשה להחריס שבעה עממין שנאמר 'חורם תחריסם'... וכבר אבד זכרם. וכן מצות עשה לאבד זכר עמלק שנאמר 'וזמחה את זכר עמלק'. ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואירבתה". על שבעה עממין כתב: **דפני אבד זכרם, ולא כלל בהו את עמלק, ולמה? הלא גם הוא כבר נתערב בין האומות ואבד.**

אלים רבני סמוך על מה שביאר באורך בספר המצוות וישת קפוי ששם הריבוי הדיבור להסביר ענין 'ערוב לזרות'. וז"ל: 'הענין שנצטוו להרוג שבעה עממין ולהשמידם... ושמה יחשוב אדם שאו מצות שאינה נהגת לזרות כיון ששבעה עממין כבר כלהו והו לא יחשוב אותה אלא מי שלא השגו לו ענין טהר לזרות... הלא תראה כאשר יסמך לו את זרע עמלק בכללותו ויכריחוהו עד האחרון כמו שיהיה במהרה בימינו כפי שתבטח יתעלה 'כי משה אמחה את זכר עמלק' - האם נאמר אז כי אמרו 'תמחה את זכר עמלק' איני נוהג לזרות? זה אין לומר, אלא הוא נוהג בכל דור ודור כל זמן שימצאו זרע עמלק יושמו. וכך הריגת שבעה עממין והשמדתם הוא צו שנצטוו בו הוא מלחמת מצוה... וכך עשינו עד שנשלמה השמדתם על ידי דוד ונתפור מה שנשאר ונטמע בין האומות עד שאיני יודע, ועל ידי זה שכבר כלל לא היתה המצוה שנצטוו עליהם לזרוג מצוה שאינה נהגת לזרות, כשם שלא נאמר במלחמת עמלק אינה נהגת לזרות ואפילו אחרי השמדתם והכרתתם".

כאן משהו מצות שבעה עממין למצות עמלק. אם מצות עמלק שייכת בכל שונאי ישראל בכל דור ודור מה שייד להשתח בין עמלק לשבע אומותו אלא כוונתו בדרך שהוא רצה לקבוע עקרון שמוצוה תוהמת לזרות יתכן שאינה עוד בת יישים למעשה. אלא שעדיין יש מקום לבעל דין לחלוט: שמה אין מצוות כאלה כלל, והם מצוות שבע אומות אינה לזרות, או שמה עדיין אפשר לקיימה, וברוך להפיש אחריות וגלותו. לכך צריך להביא דוגמא של מצוה שנבחרה במוך מן החמשים תושב מטרחה כלל ולא תשאר אפשרות עוד לעשותה. לתיכך כתר בעמלק מפיג שעליו יש הבטחה ממת שש"ד "כי משה אמחה", והרי הכל גלוי לפניו והברך ואפילו אלו שנעמדו ונטמעו, לפניו מאקרים ויודעים הם. והרי הוא הבטיחנו שיבוא זמן שהוא יסחה את זכרם, ובהכרח אחר כך לא תשאר שום אפשרות למצוה זו לחישה למעשה, והע"פ כן עדיין נחשבת מצוה לזרות.

כל זה שייד דוקא כאשר אנו רנים על הבטחתו ית' 'מזה אמחה, אבל אילו היתה המצוה 'מחה תמחה' המוטלת עלינו עדיין בתקפתה אינה דמיון יש בין עמלק לשבע אומותו ואיך יש ללמוד זו מזה? והכן

במה זכרים אמורים במעשה שאין בו עבירה ואיסור. אבל כמו שמצוה הבאה בענינה אינה מצוה, גם תכלית שהיאמה בעבירה אינה לראינו יתל.

מסקנה הועלה היא שלדעת הרמב"ן מצוה יישוב הארץ היא גדולה ביותר ועל כן מבואר הוא את דברי הח"ל הקובעים שהיא "שקולה כנגד כל המצוות". ולדעת הרמב"ם יישוב הארץ הוא נמש "כנגד כל המצוות" שהרי החוזה מדינשה החזרת ומוציגשה שתכלית קיום המצוות היא להגיע לידידות הארץ.⁴

ג. נדר מצות מדינות עמלק

שאלה: ראיתי בספר דרשות של הגר"ד סולוביצ'ין ושליט"א (זול"ל) שפנאי בהצעה בשם אבני הגאון ר' משה ז"ל שכל חכם על עם ישראל לעשות בו מלחמה דיע כעמלק לכל דבר. שוב שמעתי מי שאומר כן גם בשם הרצ"ח קוק זול"ל. אבל אחרים אומרים שנאמר הדברים הללו כדורש בגלגל, אך לא לפסוק הלכה. מה הדין בכך?

תשובה: הרמב"ם כתב דברים ברורים והודישמעניקים ומהו נכסים גמי. 'וזאת שובת בני שיער ויהוים האיש ובראשית לו-א-ו הוא בגלל מצוה אחת, והיא שהיא תחלה צוה להשמיד זרע עמלק בלבד. ועמלק הוא בן אליפז מתמנע אחת ליתון, אבל יתר בני עשו לא צוה להרוגם. והרי עשי חמתון עם בני שיער כפי שבאר הכתוב והוליד מהם... ותערב זרע חמתון עם בני עשו ובפרט זרע עמלק, לפי שהיא מתייחסים לשבט הכובש שהם בני עשו ובפרט זרע עמלק, לפי שהיא היה המורגל שבתם... לפיכך באר הכתוב שבטיות ואמר כי אלה אשר אתם רואים אותם היום בשעיר ומלכות עמלק אינם כלום בני עמלק, אלא הם בני פלתי ובני פלתי אבל נתייחס לעמלק מפני שאמו טהם. כל זה צדק מלפני ד' כדי שלא יהרג שבט ככלל שבט אחר, כי החזירה לא חיתה אלא על זרע עמלק בלבד". כך כתב גם בספר המצוות עשה קפת: "שנצטוו להכרות זרע עמלק בלבד מכל שאר זרע עשר".

4. בדאי לפני לדברי הרמב"ן בפירושו לחזקת פי' ואמתו - דברים א"ס: חסוד חזקת שמור עדיין לישראל, כי לא תבצר להם כל חסוד שנשבט חשב יתע' לאברהם במו יחושע, כי כבר נטו לו חשב ונעלה עשר אמתו, ולא השחית יחושע כי אם קפת - חשבנה מהם ולח יתאמת שח חסוד שמור לישראל אלא דור. וכאשר ישיב חסוד חזקת יסוד חמניו בדרך שלא תקחת עני מלחמה, כי אז יהפך חשב ונעלה אל החסיד שפת בודיה לקרוא כלם בשם ר' ולעבד שים אחר. ע"פ.

421277 2/1/20 2

אמנם נאמר דברים כאלה על דרך הדרוש גם כדורות עברי - לעולם היתה הכוונה לעורר את השוענים והגדלים מנגי עמנו לשמור על הבטחתו ותבדד שבוא יבוא היום והוא יכריח את עמלק ויניח לנו מלל אויבנו מסביב. אבל לא כדורות ההם הדרך שלנו. כי הם ידעו להבחין בין דברי הלכה שהם כמשהם לבין דברי דרוש והמת שם על דרך משל ומליצה, ואין לערוב התחמוין.

סוף דבר, מצוות עשה היא לזכור תמיד מה שעשה לנו עמלק, וזו היא מצוה שהייכים אנו לקיים גם בזמן הזה. אין ספק שהמתעורר לדעת בזיון מי היה עמלק, ומבדר לעצמו את גורי מצוות מרחיית עמלק ושאינה שייכת לעשויה עוד - אין הוא מקיים את מצוות הזכירה ביותר עת.

שכחמת מצות שלא נמצאה אפשרות לקיימה עוד באמת אינה נחשבת כמצוה לזרות, ומעמלק אין שום ראיה, כי גם אחרי שיכריח ר' את עמלק, עדיין יתכן שיהיה שונאי ישראל בעולם, והמצוה שמוטלת עלינו עדיין תהיה בתוקפה. אלא ברור שדבר זה בלתי אפשרי כי מצות עמלק מתייחסת אך ורק לעמלק ממש. וכי התורה לא חימה אלא על ודע עמלק בלבד, ולא על שום שבט אחר.

מעתה ברור שמסד חיוב המצוה עלינו אין הכול בין עמלק לשבועה עממין שהרי כולם כבר אבדו ונטמעו בין המים, והאה במידתש התורה לרוב אברהם בן הרמב"ם ז"ל לומר תשי"ב פ' תולדות ע"י ס"ו שכתב: "כימי שאל נמחה עמלק". ונשאר רק גזע האנגי, ואף הוא כבר אינו עוד. אולם כלפי שמיא וליא אם עדיין נשאר שורש פורה ראש ולענה, ועליו נאמר "כי מלחמה לה" בעמלק מדור ודור" ומתרה יהיה השם שלם והכסא שלם אכילי.

מעשה מה מאד מדויק לשונו הורה של רבינו בהל' מלכים הל"ג - שמונה שלש מצוות זו אחר זו. תחילה כתב: "מצות עשה להחריס שבעה עממין... וכבר אבד זכרם". והיכף המשיך: "ועב מצות עשה לאבד זכר עמלק שאמר תמחה את זכר עמלק. ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו... שנאמר זכר זכר" מאי זכר" ולא שתי מצוות נפרדות הן ולמה לא כתב זכר" גם על המצוה השלישיתו אלא שיש מבה משותף למצות שכע אומרת ומצות עמלק - שזוהי נמחה בתר"ג והן מצוות לזרות אע"פ שאינן עוד בנות ישום למעשה, שרפי שריד שבע אמות וגם שיירי עמלק כבר נתערבו בעממין ואין למצוא אחרם עוד. זהו הזמין המקורני בין מצות שבעה עממין למצוות עמלק, ולפיכך כתב זכר" אבל מצות זכר היא שונה, ולכן לא דיין לכתוב בה זכר".

אולם מה שהובא בשם ר' משה סולוביצקי ז"ל ברד שאין זה אלא דרוש, והוא אמר את הדברים כנגד הנאצים ימ"ש שם עשי מעשי עמלק וברע ממנו בהרבה, ואין ספק שמתוכונו לא לשכח את שעוללו לנו בני עוולת, ולא נסלה לפושעים כשרם אופן ונעשיתם אם אפשר, כמו שנעשה לאתו רשע אייכמן שחקן סמאי, כן יאבדו כל אויביו ד'. וכבר הודות חז"ל שיש מקום לדרוש לומר דברים שאינם מדייקים על פי הלכה, כדאינתו בינמא כג שעמד ר' צדוק על מעלות האולם ואמר וכו'.

מה מקום אתו לחזקו מה שאמר לי יחיד ההל"ג ר' יצחק שילת של"ס"א ששמעו ספי הרצ"ה מקו זכ"ל, שדעתו לא הייתה נוחה ממה שכתב הגרי"ד סולוביצקי ושל"ס"א זצ"ל ב"ש אביו ר' משה זצ"ל בענין זה ואמר שאינו אלא דרוש, ויש להימנע מלומר דברים כאלה.